

KİTABİYAT

Emin ÜNSAL*

Cengiz Fedakâr, *Kafkasya'da İmparatorluklar Savaşı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, XX+299 s.

19. yüzyılda yaşamış Osmanlı Devleti'nin en önemli vakanüvislerinden biri olan Ahmet Cevdet Paşa, *Kırım ve Kafkas Tarihçesi* adlı eserinde Kafkasya coğrafyasından şu şekilde bahsetmiştir: "Kafkasya dört kıtaya ayrılır ki bunlar, Çerkezistan, Kabartay, Dağıstan ve Gürcistan'dır". Kafkasya, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle tarih boyunca Osmanlı, Rus ve İran devletlerinin ilgi alanı içinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin Kafkasya ile münasebeti Fatih Sultan Mehmet döneminde başlamış, Kırım'ın fethiyle, Kırım Hanlığı ve onun idaresinde bulunan Kuzey Kafkasya, Osmanlı nüfuz bölgesine girmiştir. Osmanlı Devleti ve Kafkasya için bölgenin kaderini değiştirecek en büyük tehdit Rusya olmuştur. 17. ve 18. yüzyıllar boyunca Rusya'nın büyük bir güç olarak gerek Kırım gerekse Kafkasya üzerindeki emelleri Osmanlı Devleti ile bölge nüfuzu mücadelesine dönüşmüştür. Özellikle 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda alınan mağlubiyet ve ardından imzalanan 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım'ın önce siyasi bakımdan müstakil oluşu ve 1783'te de Rusya tarafından ilhaki, Kafkasya'da Osmanlı-Rus mücadelesinde ibrenin Rusya'ya dönmesine neden olmuştur. Karadeniz'in Rus kontrolüne geçmesi ve Osmanlı Devleti'nin bu denizdeki liman eksikliği, İstanbul ve Anadolu'nun güvenlik zafiyetini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'ni artan Rus tehdidine karşı bölgede yeni tedbirler alma yoluna itmiştir.

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Cengiz Fedakâr, *Kafkasya'da İmparatorluklar Savaşı* adlı eserini, Mimar

* Arş. Gör., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, eminunsal@trakya.edu.tr

Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN danışmanlığında hazırlamış olduğu “Anapa Kalesi; Karadeniz’in Kuzeyinde Son Osmanlı İstihkâmı (1781-1801)” isimli doktora tezini kitaplaştırmasıyla vücuda getirmiştir. Eser, kale araştırmaları sahasında ilk doktora çalışması olması bakımından ayrı bir öneme sahip olup, kitabın bundan sonra bu sahada yapılacak olan araştırmalara ışık tutacağı kanaatindeyiz.

Eser, Osmanlı Devleti'nin Kırım'ı geri alma ve Kafkasya'yı koruma amaçlı yapmış olduğu Anapa Kalesi'ni ele almaktadır. Anapa Kalesi'nin stratejik önemini, inşasını gerektiren sebepleri, kalenin yapım aşamasında ihtiyaç duyulan asker ve malzemeyi, Kuzey Kafkasya'da meskûn Çerkes kabileleri ile başlatılan yakın münasebetleri, bölgedeki Osmanlı-Rus mücadelesini, yapılan savaşları, Anapa Kalesi'nin Rus işgaline uğraması gibi çok mühim ve orijinal bilgileri ihtiva etmektedir.

“Önsöz ve Sonuç”la beraber üç bölüm olarak hazırlanan bu eserin “Kuzey Kafkasya'da Osmanlı Varlığı, Anapa Kalesi'nin İnşası ve Bölgedeki Askerî Yapılanma” başlıklı I. bölümünde Osmanlı Devleti'nin bölge kabilelerinden Abaza ve Çerkesler ile ilk temasları, Ferah Ali Paşa'nın Soğucak muhafızı olarak bölgeye atanması ve bölgedeki ıslahatı, Anapa Kalesi'nin yapılmasını gerektiren sosyal ve siyasi sebepler, yeni bir kale-şehir vücuda gelmesi ve buradaki sosyal hayat, Ferah Ali Paşa'nın vefatı ve ondan sonra Anapa-Soğucak muhafızlığına atanan komutanlar ve siyasi gelişmeler, Rusya-Şahin Giray ittifakı gibi döneme ait önemli bilgiler sunmaktadır.

“1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşları'nda Anapa” başlığını taşıyan II. bölümde, Kuzey Kafkasya savaş lojistiği, askerî ve siyasi gelişmeler, Anapa ordusu için mali kaynak ve iâşe, Osmanlı Devleti'nin savaş öncesi bölgedeki faaliyetleri ve bölgeye sevk edilen asker ve cephane sayıları tablolarla belirtilmiş ve büyük bir titizlikle incelenmiştir. Ayrıca Rusların Kafkas kabilelerine saldırısı ve Birinci Anapa Kuşatması, deniz muharebeleri, Kuban Nehri üzerinden Rus taarruzu ve İkinci Anapa Kuşatması, Battal Hüseyin Paşa'nın bölgeden firarı ve Anapa Kalesi'nin Rusların eline geçmesi, işgal sonrası gelişmelere de yine bu bölümde yer verilmiştir.

“Anapa Kalesi'nin Tamirâtı ve Bölgede Düzenin Yeniden Tesisi” başlıklı III. bölümde ise Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Yaş Antlaşması'ndan sonra tekrar Osmanlı Devleti'ne iade edilen Anapa Kalesi'nin geçirmiş olduğu büyük çaplı tamirattan bahsedilmiştir.

Cengiz Fedakâr'ın Kafkasya'da İmparatorluklar Savaşı isimli eserinin ana kaynağını, ağırlıklı olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri ve

KİTABİYAT

dönemin kronikleri teşkil etmektedir. Eser, döneme ait harita ve resimlerle görsel malzeme bakımından zenginlik taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nin artan Rus baskısına vermiş olduğu tepki, yeni bir kalenin inşası, tahkimi ve kalenin bölgede üstlendiği sosyal, siyasi, askerî ve ekonomik rol, Kafkasya'da Abaza-Çerkes-Nogay kabileleriyle olan münasebetler ve onlarda ortak düşman olgusu oluşturularak Osmanlı himayesinde Ruslara karşı birlikte mücadele etme gibi konularda malumat veren değerli bir askerî tarih çalışması olmuştur.